

Média v době normalizace od dubna 1969 do listopadu 1989

A. Nástup normalizace

Dne 17. dubna 1969 na schůzi ústředního výboru KSČ Alexandra Dubčeka ve funkci prvního tajemníka KSČ vystřídal Gustáv Husák. Prohlásil, že pokud má KSČ plnit svou úlohu „vedoucí“ politické síly, tak je nezbytné, aby si zajistila rozhodující ideový vliv na tisk, rozhlas a televizi. Již 6. května 1969 předsednictvo ÚV KSČ jednalo o restrikci titulů a o personálních změnách v řídicích funkcích médií. Byla zrušena periodika, která nejvýrazněji v roce 1968 reprezentovala nezávislé a svobodné myšlení – Listy (periodikum Svazu čs. spisovatelů navazující na Literární noviny), Reportér, Zítřek, Studentské listy, My 69, Dějiny a současnost, Plamen, obnovená Tvář. Celkem došlo v průběhu let 1968 až 1971 ke zrušení registrace u 156 periodik (9 v roce 1968, 35 v roce 1969, 33 v roce 1970 a 79 v roce 1971). Počet titulů i náklady tištěných periodik na začátku normalizace výrazně poklesly. Například mezi lety 1970 a 1975 se v českých zemích snížil počet týdeníků z 203 na 186 a množství měsíčníků z 398 na 282.

Rudé právo uveřejnilo 17. května 1969 manifest „Slovo do vlastních řad“, který vypracovali Jan Fojtík a Jiří Stano. Manifest vyjádřil podporu novému vedení KSČ v čele s Gustávem Husákem a kritizoval činnost Svazu čs. novinářů v roce 1968. Manifest podepsalo do 9. června 1969 350 novinářů a pracovníků médií. V červenci se konal celostátní aktiv novinářů-komunistů, který se věnoval zhodnocení podílu médií na událostech roku 1968. Aktiv požadoval vytvoření podmínek, které by zabránily opakování podobného zapojení médií „do aktivit nepřátelských režimu“.

Následovalo odvolávání šéfredaktorů (vedoucích pracovníků), stranické pohovory a vylučování (vyškrtávání) novinářů z KSČ – což pro řadu z nich v důsledku znamenalo nucené ukončení novinářské činnosti (z asi 3300 novinářů-komunistů musela do ledna 1971 zanechat povolání celá třetina). Již v krátkém období od září 1968 do března 1970 odešlo mimo novinářskou profesi (ze zhruba 5100 československých novinářů) z českých redakcí 479, ze slovenských 97 redaktorů. Emigrovalo 165 novinářů. Ze Svazu českých novinářů bylo v roce 1969 vyloučeno přes 800 členů označených za výrazné představitele pravicového oportunismu. Zcela byla zrušena 8. září 1969 pražská organizace Svazu českých novinářů.

V období od srpnové okupace 1968 do roku 1971 se tzv. zdravému jádru KSČ podařilo politickými i mocenskými prostředky potlačit politickou opozici. Nastupující komunistické elity ve spolupráci s konzervativci

již v průběhu roku 1968 hledali cesty, jak vrátit média zpět do role, která jim příslušela v sovětském modelu a kterou měla v jejich vizi normalizované společnosti zastávat. Velmi záhy se podařilo mocným normalizačním funkcionářům ovládnout Svaz českých novinářů a vyloučit z něj „představitel pravického oportunismu“. Nástrojem se staly represivní zásahy vůči médiím (nejodbojnější média byla zakázána) a zejména individuální postup proti novinářům. V průběhu stranických čistek se KSČ zbavila odbojných a samostatně uvažujících komunistů v redakcích, vyloučila a vyškrtla je z řad svých členů a tento akt pro postižené novináře-komunisty znamenal buď nutnost média opustit, nebo alespoň ztrátu vlivu na chod redakce.

Řízení redakcí se ujali ochotní normalizátoři a ti zařídili i postižení novinářů, kteří nebyli stranicky organizováni. Nucený odchod mnoha zkušených novinářů a silný důraz kladený na propagandistické zaměření jednotlivých listů zpětně znemožňoval provozovat žánrově a obsahově kvalitní žurnalistiku. V ideologicky vypjatém období 70. let lze jednoznačně hovořit o obsahové i formální stagnaci, jednotvárnosti a jazykové a stylistické chudobě především u denního tisku.

B. Úloha novinářské organizace

Základním textem, který mj. z pohledu normalizačního vedení KSČ definoval zápornou roli médií a novinářů v období Pražského jara, byl dokument „Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ“, přijatý ÚV KSČ v prosinci 1970. Z textu Poučení: „Vinou kapitulantského postoje pravické části Dubčekova vedení se pravické síly plně zmocnily rozhlasu, televize, zpravodajského filmu i většiny tisku a přeměnily je v hlavní nátlakový a mocenský nástroj k prosazení svých cílů. Celkové obsahové zaměření sdělovacích prostředků v podstatě splýnulo s ideovou diverzí imperialistického západu. Agresivní skupiny tzv. progresivistů umlčovaly a terorizovaly poctivé redaktory a novináře, kteří chtěli pravdivě a objektivně hodnotit situaci v naší zemi. Každého, kdo obhajoval principy marxismu-leninismu, proletářského internacionalismu, spojenectví se SSSR i naši příslušnost k světovému socialistickému společenství, každého, kdo vyjadřoval nesouhlas nebo se postavil na odpor vzdouvající se vlně antisocialistické a protisovětské hysterie, všemožně zastrašovaly a dožadovaly se jeho vyřazení z národního společenství.“

V době normalizace byla masová média důsledně podřízena oddělení masových sdělovacích prostředků ÚV KSČ, které projednávalo náklady jednotlivých titulů, povolovalo výši remitendy, schvalovalo rušení nebo povolování titulů, zabývalo se polygrafickou základnou i např. demografickou skladbou novinářů. ÚV KSČ prostřednictvím tohoto oddělení usměrňoval kádrovou politiku novin a časopisů.

V jarních měsících roku 1971 došlo v rámci novinářské organizace k výměně novinářských průkazů, které byly v platnosti od roku 1964. Důvodem k výměně byla skutečnost, že organizace chtěla důsledně vystoupit proti všem, kteří z redakcí již sice museli odejít, ale měli dosud novinářské legitimace.

Ve dnech 17. a 18. května 1972 proběhl 6. sjezd československých novinářů. Předsedou se stal Zdeněk Horňák, zástupce šéfredaktora Rudého práva. Sjezd stanovil uspořádání, kdy Ústředí novinářů ČSSR se změnilo na Československý svaz novinářů, jehož územními organizacemi byly Český svaz novinářů a Slovenský svaz novinářů. Sjezd zdůraznil sepětí novinářské organizace a ÚV KSČ. Novináři měli naplňovat usnesení KSČ. Fungoval princip, podle něž musela být vedoucí místa ve vybraných médiích obsazena členy KSČ. Československý svaz novinářů představoval celostátní organizaci novinářů, která byla součástí Národní fronty. Účastníci sjezdu přijali zásady ukládající členům novinářské organizace povinnost dodržovat zásady etiky socialistického novináře. Samotný etický kodex byl předložen ke schválení 7. sjezdu Československého svazu novinářů v roce 1977. Ke svazu bylo od roku 1974 organizačně začleněno vydavatelství a nakladatelství Novinář. Vydávalo profesní časopis Československý novinář, odborné novinářské periodikum Sešity novináře a zpravodajský časopis Svět v obrazech. Do činnosti nakladatelství patřilo také vydávání knih orientovaných na novinářskou tematiku.

Normalizační vedení KSČ se snažilo o velice důslednou kontrolu médií a lidí, kteří v nich působili. V médiích měli pracovat jen „názorově spolehliví“. Československý svaz novinářů v době normalizace podporoval a prosazoval politickou linii KSČ. Značné úsilí bylo vynaloženo na socialistickou výchovu všech nových novinářů –

70. a 80. léta znamenala nárůst nejrůznějších kurzů a programů dalšího vzdělávání novinářů, ale také založení samostatné Fakulty žurnalistiky na Univerzitě Karlově.

Československý svaz novinářů měl v roce 1982 celkem 6.820 členů, v roce 1985 již 7.670 a v roce 1988 dokonce 7.821. Z nich 61–62 % bylo členy či kandidáty KSČ. V roce 1985 mělo 58,3 % členů svazu pracujících v médiích vysokoškolské vzdělání; 39,3 % středoškolské.

C. Tiskové agentury

Československá tisková agentura i v době normalizace fungovala jako zpravodajský orgán Československé socialistické republiky. ČTK byla centrálně řízená organizace s celostátní působností, která k zajištění své činnosti spolupracovala se státními orgány, s hospodářskými, společenskými, kulturními a vědeckými organizacemi a jinými institucemi, od nichž dostávala informace pro zpravodajské účely. Na smluvním základě spolupracovala ČTK se 62 zahraničními agenturami. ČTK měla výlučné právo na distribuci zpravodajství zahraničních agentur (s výjimkou TASS a APN) na území Československa. Fakticky tak držela monopol na informace ze zahraničí. ČTK měla zastoupení ve 22 zemích, s výjimkou USA v jejích hlavních městech: v Alžíru, Bejrútu, Berlíně, Bělehradě, Bonnu, Bruselu, Budapešti, Bukurešti, Dillí, Hanoji, Havaně, Kábulu, Londýně, Mexiku, Moskvě, New Yorku, Paříži, Pekingu, Římě, Sofii, Varšavě a Vídni.

K 1. červenci 1977 byla zřízena předsednictvem Československé společnosti pro mezinárodní styky tisková agentura Orbis. Její úlohou byla propaganda směrem do ciziny, vydávala a rozšiřovala do zahraničí noviny, časopisy, bulletin, knihy a propagační materiály, spolupracovala se zahraničními sdělovacími prostředky a tiskovými agenturami. Ve srovnání se státní zpravodajskou agenturou ČTK byl Orbis nevládní institucí. Jeho produkci určenou především pro zahraničí představovala publicistika. Jednalo se o článkovou agenturu. Stejný model fungoval i v jiných evropských komunistických státech. Orbis sloužil do roku 1989 jako nástroj ÚV KSČ při ideovém působení do zahraničí.

D. Struktura periodického tisku v 80. letech

V 80. letech zůstával počet deníků v Čechách stále stejný (1980: 18, 1988: 18), počet týdeníků o málo poklesl (1980:185, 1988:179). Jednorázový náklad v daných letech nepatrně vzrostl. Např. Rudé právo mělo v roce 1980 denní náklad 942.000 výtisků a v roce 1987 to bylo již 1.025.300 výtisků. Z časopisů např. Květy vykazovaly v roce 1980 náklad 351.000 výtisků, v roce 1987 celkem 402.100 výtisků. V letech 1980–1987 poklesl drobný prodej tisku, související s poklesem prodejních míst Poštovní novinové služby (1980:38.834, 1987: 33.956). Jeden obyvatel ČSR vydal v roce 1980 za periodický tisk 143, 30 korun, v roce 1987 192 korun). Od roku 1980 se maloobchodní cena tisku v podstatě neměnila, rozpětí se pohybovalo od 0,30 Kčs do 25 Kčs za jeden výtisk.

Byla to již doba, kdy se ze zahraničí kromě deníků komunistických stran dovážely i západní tituly, např. časopis Burda, některé kulturní a odborné časopisy, i když pravda vydávané levicovými vydavatelstvími. Prodávány byly pouze v několika pečlivě vybraných prodejnách. Velký problém tištěných médií představovala zastaralá technologie polygrafického průmyslu a stejně tak i výroby novinového papíru, popř. jeho nedostatečný dovoz. U řady titulů nebylo vydavatelstvím umožněno tisknout periodika v takovém nákladě, který by odpovídal poptávce. Vydavatelství nedostala od oddělení masových sdělovacích prostředků ÚV KSČ zvýšený příděl papíru. Papírenský a polygrafický průmysl se stal limitujícím faktorem pro jakýkoliv další rozvoj novin a časopisů. Jednoznačným důvodem tohoto špatného materiálního stavu byly nedostatečné investice, které neumožňovaly modernizaci zcela překonaného strojního vybavení. Proto se v době normalizace některá periodika stala nedostatkovým zbožím. Typickým obrazem byly trafiky, kde prodavači schovávali stálým zákazníkům některé tituly, např. deník Lidovou demokracii, časopisy 100+1 zahraničních zajímavostí, Gól, ABC mladých techniků a přírodovědců.

E. Změna systému cenzury

Na začátku 80. let byl zřízen jako střešní cenzurní orgán Federální úřad pro tisk a informace (zákonem č. 180/1980 Sb. ze dne 16. prosince 1980). Odpovídal za svoji činnost federální vládě. Stranicky byl řízen přímo oddělením masových sdělovacích prostředků ÚV KSČ, kde byly každý týden sdělovány zástupcům úřadu a Národní fronty a vybraným šéfredaktorům požadavky na obsahové zaměření médií (od roku 1987 se schůzek mohli zúčastnit všichni šéfredaktoři). Na úřad byla přenesena řada kompetencí spadajících dosud pod republikové úřady pro tisk – těm zůstal v působnosti krajský, okresní a podnikový tisk. Předsedou Federálního úřadu pro tisk a informace byl až do revoluce Zdeněk Čermák.

Od poloviny 80. let se v souvislosti s impulsy vycházejícími z Moskvy, kde Michail Gorbačov deklaroval princip „glasnosti“, tedy větší otevřenosti a polyfonnosti ve veřejné komunikaci, velmi zvolna objevovaly náznaky změny v tónu sdělovacích prostředků. Ve srovnání s Polskem a Maďarskem však byly velmi nevýrazné.

Oba republikové úřady (Český úřad pro tisk a informace a Slovenský úřad pre tlač a informácie) byly nakonec v dubnu 1988 úplně zrušeny a jejich pravomocce přešly na odbory tisku a informací republikových ministerstev kultury.

Samotný tiskový zákon (jeho novela), který by nahradil zastaralou normu z roku 1966, nebyl až do roku 1989 přijat. Byl ale připravován, zejména v reakci na vznik řady samizdatových publikací a periodik v 70. a především v 80. letech.

F. Samizdatová periodika

Období normalizace let 1969–1989 bylo spojeno s ustanovováním alternativního veřejného prostoru. Na tomto procesu se významně podíleli i někteří novináři, kteří na začátku normalizace museli opustit svoji profesi. Jedním z výsledků činnosti alternativního veřejného prostoru byl i vznik samizdatových médií.

V roce 1975 Československo podepsalo závěry Helsinské konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. V následujícím roce byly ratifikovány dvě dohody: Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, které se staly součástí československého právního řádu. Dodržování lidských a občanských práv v Československu se stalo hlavním požadavkem opozice, která jej 1. ledna 1977 formulovala ve svém „Prohlášení Charty 77“. Chartisté se charakterizovali jako volné společenství lidí různých přesvědčení, různé víry a profese, které spojuje vůle zasazovat se jednotlivě i společně o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě.

Státní moc byla otevřeným vystoupením opozice zaskočena. Nepočítala s organizovaným odporem do té doby nesourodých izolovaných skupin občanů, kteří byli vytlačeni na okraj společnosti. Chartisté byli výslechy a zastrašováním nuceni k odvolání svých podpisů nebo dokonce k opuštění země. K tažení proti chartistům využila normalizační moc všechny dostupné propagandistické prostředky. Intenzivní kampaň proti Chartě 77 ve sdělovacích prostředcích odstartoval 12. ledna 1977 text v Rudém právu s titulkem „Ztroskotanci a samozvanci“. Cílem kampaně bylo zdiskreditovat a pošpinit signatáře Charty 77, prokázat jejich izolovanost a společenskou bezvýznamnost. Signatář Charty 77 Jiří Dienstbier vyzval dopisem ze 7. března 1977 československé novináře jako své bývalé kolegy, aby pravdivě informovali o činnosti Charty 77 a jejích signatářích. Tato aktivita neměla žádný výsledek. Chartisté přes veškeré perzekuční zásahy státní moci neustoupili ze svých zásad a prostřednictvím svých mluvčích vyjadřovali svá stanoviska na obranu demokratických práv a dodržování mezinárodních úmluv.

Občané sdružení v okruhu Charty 77 vydávali řadu samizdatových periodik a neoficiálních tiskovin. Skupina signatářů Charty 77 pod vedením Petra Uhla připravovala od roku 1978 bulletin Informace o Chartě 77 (Infoch). Bulletin zveřejňoval dokumenty Charty 77 a sdělení Výborů na obranu nespravedlivě stíhaných.

Při příležitosti oslav 50. narozenin Jiřího Dienstbiera přišel signatář Charty 77 a význačný novinář období Pražského jara Jiří Ruml s návrhem vydávat samizdatové Lidové noviny. V září 1987 vyšlo nulté číslo. Lidové

noviny navazovaly na období první republiky, kdy tento list byl jedním ze symbolů československé demokracie. V lednu 1988 pak pod vedením Jiřího Rumla bylo připraveno další číslo, které bylo označeno jako první. LN vycházely jako měsíčník, do nějž přispívali např. Václav Havel, Jiří Dienstbier, Petr Pithart, Ludvík Vaculík, Jiří Hanák. Jiří Ruml a Rudolf Zeman se pustili do boje s normalizačním režimem a pokusili se o úřední registraci Lidových novin, což ale bylo státními orgány důrazně odmítno. Státní bezpečnost prováděla perzekuční opatření vůči autorům Lidových novin, které vyvrcholily zatčením Rumla a Zemana 12. října 1989 a jejich obviněním z trestného činu pobuřování.

Východoevropská informační agentura (VIA) vznikla v roce 1988 jako nezávislá tisková agentura, pro niž pracovali nezávislí novináři ze střední a východní Evropy. Působila v Československu, Maďarsku, Polsku, Sovětském svazu, Bulharsku a Jugoslávii. V Československu fungování Východoevropské informační agentury zajišťovali Petr Pospíchal, Petr Uhl a Jan Urban, kteří jednou až dvakrát týdně vydávali 3–5 stran zpráv a rozhovorů. Zprávy využívala západní média. Velké uplatnění nalézaly výsledky činnosti agentury ve vysílání Rádia Svobodná Evropa.

Společenství přátel USA vzniklo v březnu 1988 na protest proti jednostrannému informování československé veřejnosti o USA. Hlavními iniciátory byli Stanislav Devátý a Tomáš Hradílek. Společenství vydávalo svůj Magazín SPUSA – časopis pro kulturu a aktivity Společenství přátel USA.

Samizdat Sport začal vycházet počátkem roku 1989, jeho vůdčími osobnostmi byli Jan Ruml, Zbyněk Petráček, Lenka Sedlická a Petruška Šustrová.

Vznik Hnutí za občanskou svobodu iniciovali v roce 1988 Rudolf Battěk a Jiří Kantůrek. Hnutí usilovalo o obnovení demokratické společnosti svobodných občanů a nastolení dialogu s komunistickou mocí. Vydávalo Zpravodaj Hnutí za občanskou svobodu.

Nezávislé mírové sdružení – iniciativa za demilitarizaci společnosti vydávalo svůj bulletin v letech 1988–1989. Časopis se věnoval tématům světového odzbrojení, odpírání vojenské služby, zavedení civilní služby. Mezi autory bulletinu patřili např. Jiří Hájek, Hana Marvanová, Jan Štern, Rudolf Zeman.

Dialog 88 byl samizdatový časopis pro politiku reformně komunistického směru v letech 1988–1989. Členy redakční rady byli např. Alexander Dubček, Milan Hübl, Zdeněk Jičínský. V únoru 1989 z redakční skupiny vznikl Klub za socialistickou přestavbu Obroda.

Samizdat Ze zásuvky i z bloku vydávala v letech 1984–1989 se svými spolupracovníky Olga Šulcová jako časopis pro politiku, hospodářství a kulturu.

Magazín Revolver Revue vycházel v letech 1985–1989 třikrát až čtyřikrát ročně v grafické úpravě Studia RR. V periodiku byly publikovány úvahy, recenze, polemiky (např. od Václava Havla, Jáchyma Topola, Ivana Martina Jirouse, Egona Bondyho) a překlady zahraniční literatury.

Časopis Vokno vycházel v letech 1979–1989 jako samizdat pro všechny oblasti kultury ale s důrazem na underground. Do časopisu přispívali např. Egon Bondy, Ivan Martin Jirous, Milan Knížák, Václav Havel.

Samizdatový časopis pro kulturu JAZZsTOP vydávala v letech 1987–1989 Nezávislá skupina členů Jazzové sekce (Jiří Gruntorád, Ota Veverka, Luboš Rychvalský). Obsahoval texty o domácí a zahraniční hudební scéně.

Časopis Alternativa vycházel v letech 1988–1989 v rámci činnosti Hnutí za občanskou svobodu jako revue pro nezávislou politiku. Redakci tvořili Jiří Kantůrek, Rudolf Battěk, Pavel Bratinka, Martin Palouš, Milan Šimečka.

G. Exilová periodika

Exilová periodika jsme již uváděli v období 50. let. Některá z nich svoji činnost vyvíjela i v 70. a 80. letech (např. České slovo, Demokracie v exilu, Novina, Studie, Proměny). Komunistická propaganda organizovala kampaně proti Pavlu Tigridovi, který také v 70. a 80. letech v Paříži vydával periodikum Svědectví, do nějž psali

i autoři žijící v Československu. Obsahem Svědectví byly komentáře, rozhovory, politologické a historické studie a od roku 1977 také dokumenty Charty 77. Tigrid intenzivně spolupracoval s domácím opozičním hnutím. Ve 2. polovině 80. let bylo Svědectví v Československu patrně nejčtenějším exilovým časopisem. Tigridovi se dařilo do ČSSR různými cestami dostat tisíce výtisků každého čísla Svědectví.

K novým titulům patřilo Právo lidu, které vycházelo v německém Wuppertalu jako čtvrtletník exilové sociální demokracie. Právo lidu redigoval Jiří Loewy.

Bývalý ředitel Československé televize Jiří Pelikán vydával od roku 1971 v Římě periodikum Listy, do něhož přispívali levicoví exulanti, hlavně bývalí reformní komunisté z roku 1968. Listy nesly podtitul časopis československé socialistické opozice. Do Listů se ale dostaly i texty autorů, kteří žili v Československu. Čtenáři v Listech našli informace o opozičních hnutích v zemích sovětského bloku. Jednotlivá čísla se dařilo propašovat do Československa. Od roku 1973 byly vydávány i cizojazyčné verze Listů pro německou, francouzskou, italskou a skandinávskou veřejnost. Čtenáře informovaly o československé demokratické opozici. Celkem do listopadu 1989 vyšlo 114 čísel Listů.

Od roku 1976 působila v Londýně tisková a literární agentura Palach Press. Její vůdčí osobností byl Jan Kavan. Agentura publikovala dokumenty opozičních hnutí v komunistických zemích a organizovala kampaně za propuštění politických vězňů. Tajně distribuovala do Československa exilovou literaturu. Po vzniku Charty 77 se podílela na publikování anglické verze Informací o Chartě 77. Mezi české spolupracovníky agentury patřili Petr Uhl, Jiřina Šiklová, Anna Šabatová, Miroslav Tyl.

H. Rozhlas v době normalizace

V červnu 1969 jmenovala federální vláda novým ředitelem Čs. rozhlasu Bohuslav Chňoupek, který do rozhlasu přišel z ministerstva zahraničních věcí, kam se v roce 1970 opět vrátil, protože se stal ministrem zahraničí. Na jeho post ústředního ředitele Čs. rozhlasu v září 1970 nastoupil Ján Riško, který na něm setrval až do června 1989. Bohuslav Chňoupek hned po svém příchodu provedl zásadní personální změny, když odvolal řadu vedoucích rozhlasových pracovníků. Při prvním výročí okupace vyhlásilo nové vedení Čs. rozhlasu dny 20. a 21. srpna za nepracovní a zaměstnancům doporučilo nechodit do práce. Provoz zajišťovali politicky nejspolehlivější pracovníci. Do budovy byl omezen vstup. Vedení rozhlasu připravilo i náhradní vysílací pracoviště. Ostrahu zajišťovaly oddíly Pohraniční stráž, Veřejné bezpečnosti a Lidové milice.

Začátkem listopadu 1969 vedení rozhlasu připravilo prohlášení, v němž se distancovalo od vysílání v srpnu 1968. Na konci roku 1969 rezignoval celý stranický výbor KSČ v rozhlase, který zůstal nezměněn od ledna 1968. Oficiální stranické prověrky v rozhlase se konaly od dubna 1970. Nejrychleji a nejrazantněji proběhla čistka v redakcích zpravodajství a publicistiky. Ostatní, jako umělecké, literární či dramatické redakce, byly normalizátory posuzovány odlišně. Nebylo totiž možné se zbavit všech redaktorů okamžitě, jelikož neexistovala okamžitá náhrada. Zásadním dokumentem, jímž normalizační vedení Československého rozhlasu shrnulo a zhodnotilo rozhlasové dění na konci šedesátých let, se stal materiál s názvem „Analýza činnosti pravicově-opozičních sil v letech 1968–1969 v Čs. rozhlase“. Tento 63stránkový spis byl schválen kolegiem Čs. rozhlasu 15. června 1970 a stal se vnitropodnikovým Poučením z krizového vývoje. V průběhu čistek bylo z rozhlasu vyhozeno na 600 pracovníků všech profesí.

Změnily se také stanice Čs. rozhlasu. K 1. lednu 1971 vznikla celostátní zpravodajská stanice Hvězda místo zrušeného okruhu Československo 1. Vysílala 24 hodin denně česky a slovensky zpravodajství a aktuální publicistiku. Dosavadní III. program byl v roce 1972 rozdělen na dva národní okruhy Vltava a Děvín, zaměřené na kulturní pořady (vysílání v systému VKV). Národními programy byly okruhy Praha a Bratislava.

K 1. lednu 1972 vznikla v Čs. rozhlase Ústřední redakce politického zpravodajství a publicistiky, která zajišťovala dodržování ideologické linie strany v rozhlasovém vysílání.

V květnu 1972 zahájil Čs. rozhlas vysílání Interprogramu, dopoledního zahraničního vysílání v rozsahu 6 hodin. Program v češtině, slovenštině, angličtině, němčině a francouzštině obsahoval zprávy, aktuální publicistiku i hudbu.

Základní vnitřní legislativní normu představoval od roku 1980 organizační řád Čs. rozhlasu, který stanovoval postavení, působnost a hlavní úkoly rozhlasu. Instituce se členila na základní organizační složky: Ústřední ředitelství, Ústřední vysílání politického zpravodajství a publicistiky, Zahraniční vysílání, Český rozhlas (zahrmoval krajská studia v České republice a hlavní redakce Čs. rozhlasu), Čs. rozhlas na Slovensku a Techniku, ekonomiku, správu.

V roce 1982 bylo v Československu 4.132.000 rozhlasových koncesionářů (v České republice 3.104.000).

Zpravodajství a publicistice byla věnována značná část rozhlasového programu, např. na počátku 80. let se na stanici Praha vysílalo denně 14 zpravodajských pořadů, na stanici Vltava tři a na stanici Hvězda 28. Denně to představovalo 8,5 hodiny vysílání. V 80. letech vznikl např. dodnes úspěšný „Zápisník zahraničních zpravodajů“, pořad „Nad dopisy posluchačů“, v roce 1988 zahájily vysílání „Ozvěny dne“, bylo obnoveno „Vysílání pro ženy“. Velkou oblibu tradičně měly sportovní pořady, připravované oblíbenými komentátory Karlem Malinou, Stanislavem Sigmundem, Gabo Zelenayem a dalšími.

Běžnou součástí vysílání se v 70. a 80. letech stala populární hudba, která měla posluchačům nahrazovat produkci západních rozhlasů. Oblíbené pořady na stanicích Praha a Hvězda v 80. letech představovaly dopravní relace „Pozor, zákruta“ a nedělní pohádky. Rozhlasový seriál „Jak se máte, Vondrovi?“, vysílaný od roku 1974 do roku 1989, se snažil předvést starosti všedního života jedné české rodiny.

V roce 1976 se uskutečnil první ročník Prix Bohemia, festivalu původní rozhlasové hry.

V roce 1986 začala vysílat nová bratislavská hudební stanice Melódia. Dne 4. září 1989 zahájil svoji existenci okruh EM, určený zejména mladým posluchačům. Zkratka EM znamenala spojení počátečních písmen populárních pořadů „Elán“ a „Mikrofórum“.

Především ve druhé polovině 80. let se vedle ideologicky předpojatého zpravodajství a publicistiky začala v některých, především uměleckých pořadech, prosazovat větší volnost, pestrost, přibývalo živého vysílání. Ke změnám docházelo ale jen pomalu, na radikální proměnu nebyl rozhlas připraven.

V prosinci 1988 byla zastavena činnost rušiček zahraničních stanic, o čemž předsednictvo ÚV KSČ rozhodlo 19. prosince 1988 v reakci na usnesení ÚV KSSS z 30. listopadu o ukončení rušení Svobodné Evropy v Sovětském svazu. Díky ukončení rušení se zvýšila poslechovost Hlasu Ameriky a Svobodné Evropy.

CH. Televize v době normalizace

V srpnu 1969 vláda ČSSR jmenovala novým ústředním ředitelem Čs. televize Jana Zelenku (dosavadního šéfredaktora časopisu Květy) V této funkci setrval dvacet let až do června 1989, kdy jej vystřídal jeho programový náměstek Libor Batrla. Zelenka po celou dobu řídil televizi dle pokynů normalizačního vedení ÚV KSČ. Již krátce po Zelenkově nástupu odvysílala televize několik dokumentů, které zapadaly do koncepce husákovského vedení KSČ při výkladu událostí roku 1968. Z televize museli odejít pracovníci, kteří v roce 1968 podporovali politiku Pražského jara. K velkým změnám došlo zejména mezi redaktory zpravodajství, publicistiky a dokumentaristiky, kam nastupovali na místa po vyhozených redaktorech většinou mladí lidé bez novinářských zkušeností. Při stranických prověrkách v roce 1970 bylo v Čs. televizi z KSČ vyloučeno 74 lidí, ve 151 případech došlo k vyškrtnutí ze strany. Již před zahájením prověrek odevzdalo legitimace nebo emigrovalo 75 členů KSČ. Ve srovnání s rokem 1968 ubylo v televizní organizaci KSČ 56,1 % členů z řad programových a technických pracovníků. Konec členství v KSČ byl u řady z nich spojen také s výpovědí z televize. Od srpna 1968 do prosince 1969 celkem 136 zaměstnanců Čs. televize emigrovalo do zahraničí.

Za normalizace byla Československá televize významným nástrojem propagandistické a ideologické politiky KSČ. Její činnost byla pod dohledem ÚV KSČ. Televize se podílela na útocích proti představitelům disentu.

Významně se od roku 1977 zapojovala do kampaní proti signatářům Charty 77. Televize podávala až do roku 1989 ve zpravodajských relacích neobjektivní informace.

Přes ideologický tlak se ovšem dařilo televizním tvůrcům točit také inscenace a pořady, které získaly ceny i na mezinárodních festivalech (např. 1972 hudební film Petra Weigla „Romeo a Julie“, 1977 televizní adaptace Thomase Manna „Mário a kúzelník“ režiséra Miloslava Luthera, 1978 hudební groteska Jána Roháče „Traja chrobáci“, 1979 televizní film Karla Kachyni „Zlatí úhoři“ podle literární předlohy Oty Pavla, televizní inscenace scenáristy Jiřího Hubače a režiséra Františka Filipa 1977 „Lístek do památníku“, 1981 „Nezralé maliny“ a 1984 „Tažní ptáci“).

Podřízení televizního vysílání normalizační moci ale neznamenalo ani pokles zájmu veřejnosti o televizi ani zastavení jejího technického rozvoje. V roce 1969 Československé televize dosáhla počtu 3 milionů televizních koncesionářů. V únoru 1970 odvysílala z mistrovství světa v lyžování ve Vysokých Tatrách první barevný přímý přenos do zahraničí. Dne 10. května 1970 televize zahájila vysílání na II. programu, který ovšem v té době byl dostupný jen na 3 % území státu. V prvních měsících II. program vysílal pouze 6 hodin týdně. Postupně se jeho vysílací doba stále rozšiřovala (v roce 1976 II. program vysílal denně), stejně jako pokrytí území státu signálem II. programu (1975 – 43 %, 1980 – 65,5 %).

V roce 1984 zahájila Československá televize vysílání na II. programu i v sobotu a v neděli dopoledne. Do té doby začínal program v těchto dnech na II. programu až v 15 hodin. Po několika zpožděních byl postupně uváděn do provozu televizní objekt v Praze na Kavčích horách (v roce 1970 první studiový blok, 1973 barevný odbavovací komplex, 1976 2. studiový blok, 1979 Objekt Televizních novin).

Pravidelné barevné vysílání na II. programu zahájila televize 9. května 1973, od 9. května 1975 vysílala barevně také na prvním programu. V obchodech se objevil československý barevný televizor Teslacolor. Ke koupi byly také barevné přijímače ze Sovětského svazu. Prodej televizorů ovšem kvůli vysoké ceně stagnoval. Část programů vysílala Čs. televize stále černobíle (např. v roce 1980 celkem 27 % programů). V témže roce bylo v Československu již 4.291.633 televizních koncesionářů. Když lidé začali mít v polovině 80. let o barevné televizory větší zájem, tak socialistické hospodářství zase nedokázalo pružně reagovat na poptávku, a proto se barevná televize Tesla stala nedostatkovým zbožím.

Československá televize natáčela každoročně v 70. a 80. letech několik seriálů. Tento žánr byl u diváků velmi oblíbený. Řada seriálů si získala trvalou oblibu a je dodnes reprízována. Normalizační seriálová tvorba byla výrazně spojena se jménem scenáristy Jaroslava Dietla. V jeho dílech byla vždy hlavním hrdinou kladná postava, která v průběhu děje řešila problémy v pracovním i v osobním životě. Kritikové dnes Dietlovi vyčítají, že zvláště v seriálech ze současnosti tzv. „lakoval skutečnost na růžovo“. Seriály vznikaly dle zadání vedení Čs. televize a byly prezentovány jako příspěvek mediální instituce k významným událostem: např. „Nejmladší z rodu Hamrů“ o životních osudech předsedy Jednotného zemědělského družstva (1975, příspěvek Čs. televize ke 30. výročí osvobození), seriál „Muž na radnici“ o předsedovi Městského národního výboru (1976, uvedeno před volbami do zastupitelských sborů), „Okres na severu“ o tajemníkovi okresního výboru KSČ (1981, natočeno jako příspěvek Čs. televize ke sjezdu KSČ a volbám do zastupitelských sborů). Všechny tyto seriály režíroval Evžen Sokolovský. Nejpopulárnějším Dietlovým seriálem dodnes je „Nemocnice na kraji města“ (1977), která dosáhla velkého úspěchu i ve Spolkové republice Německo. Západní Němci si dokonce vyžádali v roce 1981 natočení dalších 7 dílů. Seriál režíroval Jaroslav Dudek, s nímž Dietl spolupracoval také na seriálech „Žena za pultem“ (1977), „Plechová kavalerie“ (1979), „Malý pitaval z velkého města“ (1983) a „Synové a dcery Jakuba skláře“ (1986).

Úspěšným seriálovým tvůrcem byl režisér František Filip. Podle scénářů Otto Zelenky natočil historické seriály „Sňatky z rozumu“ (1968 adaptace románů Vladimíra Neffa) a „F. L. Věk“ (1971 podle díla Aloise Jiráska). Zelenka pro Filipa také adaptoval Bassův román „Cirkus Humberto“ (1988). Kronikou pražského činžovního domu v letech 1935–1945 byl seriál „Byl jednou jeden dům“, který Filip natočil podle scénáře Jan Otčenáška a Oldřicha Daňka).

Jako výrazné propagandistické dílo lze označit seriál „Třicet případů majora Zemana“ režiséra Jiřího Sequense z let 1974–1979. Seriál zachycoval život a práci příslušníka Sboru národní bezpečnosti Jana Zemana v období 1945–1973. V jednotlivých dílech autoři často vycházeli ze skutečných událostí, které ovšem interpretovali podle normalizačního výkladu historie Československa.

V souvislosti se seriály nelze opomenout velmi úspěšnou tvorbu pro děti režisérů Jindřicha Poláka (70. léta „Pan Tau“, 1982 „Návštěvníci“), Václava Vorlíčka (1980 „Arabela“, 1984 „Létající Čestmír“, „Křeček v noční košili“) a Ludvíka Ráži (1975 „My z konce světa“, 1977 „Tajemství proutěného košíku“). Tyto seriály byly s úspěchem uváděny i v zahraničí. Polák a Vorlíček točili své seriály jako koprodukcí Čs. televize se západoněmeckými televizními společnostmi.

I. Média v době pádu komunistického režimu

Mezinárodní situace a především změna poměrů v souvislosti s „perestrojkou“ Michaila Gorbačova vedly k uvolňování politiky totalitních režimů ve východním bloku. Na podzim 1989 došlo k hromadnému exodu občanů bývalého NDR přes Maďarsko a Československo do Spolkové republiky Německo. Ochota novinářů v oficiálních tištěných médiích podílet se na propagandistických kampaních byla čím dál menší. V létě 1989 se ÚV KSČ snažil vyvolat kampaň proti signatářům prohlášení Několik vět. Výrazněji se do ní z deníků zapojilo ovšem pouze Rudé právo. Neochotu spolupracovat s režimem potvrdil fakt, že i novináři z oficiálních médií začali v říjnu 1989 podepisovat petici za propuštění Jiřího Rumla a Rudolfa Zemana zatčených v souvislosti s vydáváním samizdatových Lidových novin. Petici iniciovali novináři Jan Rejžek a Michal Horáček. Po 17. listopadu mohli čtenáři první informace, popisující reálnou situaci, nalézt v pondělí 20. listopadu v denících Mladá fronta a Svobodné slovo. Ve velmi krátkém čase se ale k objektivnímu informování přidala i další tištěná periodika. V redakcích novin byla ustanovována Občanská fóra a docházelo k výrazným personálním změnám.

Dne 20. listopadu 1989 se ve vysílání okruhu EM objevily první alternativní informace o událostech na Národní třídě 17. listopadu, které se snažily postihnout reálný průběh střetu. Ve studiu 2 v budově Čs. rozhlasu na Vinohradské třídě se téhož dne uskutečnilo protestní shromáždění části pracovníků proti dezinformacím ve vysílání Čs. rozhlasu. Stejně shromáždění za účasti cca 300 pracovníků proběhlo také následujícího dne. O dva dny později bylo v Čs. rozhlasu založeno Občanské fórum. Rozhlas se dne 27. listopadu připojil ke generální stávce a všechny okruhy Čs. rozhlasu přerušily na 15 minut své vysílání. Federální vláda odvolala 29. listopadu z funkce ústředního ředitele Čs. rozhlasu Karla Kvapila. Na jeho místo jmenovala 3. prosince Karla Starého (zpravodaje Čs. rozhlasu ve Francii). Od 30. listopadu vysílalo na okruhu Hvězda Občanské fórum svoji relaci (v čase od 6.30 do 7.00 hod. a od 18.00 do 19.00 hod). Program (reportáže, rozhovory, komentáře) připravovali novináři z různých redakcí Čs. rozhlasu. Stanice Hvězda posléze 16. prosince 1989 změnila svůj název na Československo.

Po 17. listopadu 1989 vedení televize bránilo tomu, aby zpravodajství přinášelo objektivní informace. Od 21. listopadu se proto nespokojení zaměstnanci televize scházeli v garážích v areálu Kavčích hor, kde formulovali své požadavky vůči vedení televize. Ve středu 22. listopadu se podařilo odvysílat v rámci studia Kontakt šest přímých vstupů ze shromáždění na Václavském náměstí. Další čtyři byly cenzurovány. Záběry z brutálního zásahu na Národní třídě se dostaly na obrazovku až v pátek 24. listopadu. V následujících dnech televize odvysílala dva přímé přenosy ze shromáždění na pražské Letné. V pondělí 27. listopadu se pracovníci Československé televize přihlásili k zásadám Občanského fóra a plně podpořili generální stávkou. Televizní zpravodajství přestalo být pod vlivem cenzurních orgánů a ÚV KSČ. Federální vláda odvolala z funkce ústředního ředitele ČST Libora Batrlu a na jeho místo jmenovala Miroslava Pavla.